

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג"ה

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

113

כ"ו א' - י"ג
ה ב ר כ ו ת

בתקופת (תשכ"ב)

על פרקנו בכללו. ביחוד בשאלה, למה היו כל ההבטחות גשמיות חמורות ולא הוזכרו כלל חיי העולם הבא כשכר האמתי, עסק גליוננו לפרשת בחוקותי בשבת תשי"ז. על פרושי רש"י וראב"ע לפסוקים הראשונים ע' גם בגליון תשי"ח וצדף את השאלות לגליוננו. לשאלה א' באי ההקבלה בין הברכה והקללה, יש להשוות את שני משפטי התנאי הקודמים לברכה ולקללה, היינו את הפסוקים א' לי"ד ט"ו.

לפני הקללת נאמר:

לפני הברכה נאמר:

י"ד. ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה ט"ו. ואם בחוקתי תמאסו לבלתי עשות את כל מצוותי להפרכם את בריתי.

אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו ללכת בהם

וכבר נראה כאן בפרוש שלא כמקרה הברכה מקרה הקללה, ושלא תבוא הקללה בעברם על המצוות בלבד אלא במאסם בהם, ובבעטם בהם, וכן אמר ספרנו ד"ה ואם בחוקתי תמאסו שלא בלבד תבטלו אלא תמאסו בהן.

ד"ה ואם את משפטי תגעל בפשכם: תגעל בפשכם כמי שמקיא בכונה..

ועיון זה שאין העבש מקביל לשכר ולא יובא באותה תדירות ובאותה דחיפות כפי שתבוא הברכה, גלוהו חז"ל מרומז בכמה טקומות במקרא. וע' שמות כ' ד' רש"י ד"ה בוצר חסד. וכן דברים י"א כ"ז-כ"ח. וע' רש"י ד"ה את הברכה. וע' גליון ראח תשי"ג שאלה ב.

גם שאלה ב' הולכת באותו כוון ואע"פ שבמקומנו אין מלת התנאי הנאמרת בברכה ("אם") שונה ממלת התנאי הנאמרת בקללה ("אם לא") שלא כדבריים ט"ז (דלעיל) נכ"ז נטו חז"ל לפרש מלת "אם" שלא בהקבלה גמורה ל"אם לא". והשוה שרב לדבריים ט"ז כ"ז-כ"ח

כ"ז את הברכה אשר תשמעו כ"ח והקללה אם לא תשמעו

רש"י ד"ה את הברכה: על מנת אשר תשמעו (להבנת דברי רש"י ע' גט' גמ' ע"ד ע"א: "דאמר רב הונא אמר רבי: כל האומר "על מנת" כאומר מעכשיו דמי).

רבנו בחיי: "אם" הוא לשון מסופק ולא רצה להזכירו בענין הטובה, אבל בפורענות הזכיר לשון מסופק. ולכך כתב בברכה "אשר תשמעו" - שהוא לשון ודאי.

העמק דבר: משום שהקב"ה מסייע תחילה שנוכל לקיים את המצוות ואח"כ אם שומעים דבר ה' פוסיף שכר.

שאלה ד' קשה היא והנה התשובה: הקשי הוא כאן (כמו בשני המקומות המובאים להלן) (נר' י"ח; שמות ר' ד') בידוע המלה "ברית" על ידי הכנוי "בריתי" כאלו מרובר על ברית ידועה מכבר ואין יודע לאיזו ברית ירמוז. ושוב קשי בוסף בדר-משמעות שבמלת "והקיימותי" היכולה להתפרש ככריתת ברית (כך פי' ראב"ע וכן פי' רש"י בפ' וזאת) או כקיום ברית שנכרתה מכבר (וכן פירוש ראב"ע בפ' נח). ומכיון שיש מחזיק בפרוש של והקיימותי - והצבתי, וכרתי, על כרחו ידובר כאן בברית שלא נכרתה עדיין אלא בברית חדשה שעתידה להכרת. ואלו הראב"ע המחזיק בפרוש של "והקיימותי" - אקיים, יראה ב"בריתי" כאן ברית כרותה להם מאז בימי העבר.

שאלה ה; אף היא קשה ואלה הן הקושיים המיושבות בדברי הרלב"ג: מבחינת סגנון: קשה כיצד תבוא שלילת הגמול אחרי הבטחת השכר שאין שכר למעלה היטנו והוא נתינת משכנו בתוכנו, וכי זו עליה מן הקל אל הכבד, וכי יאמר אדם: הריני מבטיח לך שאהבך ואדבק בך בידידות אמת, ואתן לך כל טוב העולם ולא אזיקך? מבחינה עניינית: כל ההבטחה הזו של "לא תגעל נפשי אתכם כשיא הברכות מודעה ביותר. וכבר הקשה הרמב"ן:

ולא ידעתי מה הטעם בזה, שיאמר הקב"ה, כי בשמרנו כל המצוות ועשותנו רצונו לא ימאס אותנו בגעול נפשו, וכן בעברנו על בריתו ועשותנו נאצות גדולות, אמר (פסוק מ"ד)... לא מאסתים ולא געלתים לכלותם, להפיר בריתי אתם". ואמר הנביא בשעת קללה: "המאס מאסת את יהודה, אם בציון געלה נפשך?"
שתי השאלות מתישבות על פי דברי הרלב"ג. נחמה ליבוביץ